

УДК 657+339.9

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ОКРЕМИХ КРАЇН ЄС

В. В. Шляхетко

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Розглянуто критерії належності підприємств до малих, середніх і великих в Україні та ряді країн ЄС, а також деякі особливості ведення обліку суб'єктів малого підприємництва, зокрема мікропідприємництва, у разі застосування спрощеної системи оподаткування.

Ключові слова: *мале підприємництво, сприятливе підприємницьке середовище, підприємницька культура, спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат, малі платники податків, спрощена форма обліку, спрощена фінансова звітність.*

Постановка проблеми. Малі та середні підприємства є важливим елементом в економічному розвитку багатьох країн. Зростання ролі цієї групи суб'єктів ринку розпочалося в 70-ті рр. ХХ ст. у Європі і Сполучених Штатах, де вони поступово завойовували ринкову нішу великих корпорацій. Однією з причин, які вплинули на розвиток цього сектору, була швидкість реакції і адаптації до змін в економічному середовищі. Проте в економічній літературі підкреслюється, що на зростання важливості малого і середнього бізнесу найсуттєвіше вплинули: зміни в техніці та технології виробництва продукції; розвиток сфери послуг; посилення конкуренції в країнах третього світу і зниження міжнародної конкурентоспроможності великих компаній; зростання цін на енергоносії і зменшення світового попиту; макроекономічний ефект, викликаний економічними змінами в період спаду або процвітання; сприяння розвитку підприємницької культури; зміни в стратегії великих компаній тощо.

У США, Японії, Великобританії, Німеччині, Італії, Франції на малий та середній бізнес припадає близько 95% усіх підприємств. Важливо, що саме малий та середній бізнес створює більшу частину ВВП у країнах з розвинутою ринковою економікою – до 50–60%. В Україні ця цифра за оцінками становить лише 10–15% [1].

Саме розвиток малого і середнього бізнесу дає можливість створювати нові робочі місця, впроваджувати наукові технології, що зазвичай не потребують значних фінансових вкладень. Відносно низький рівень капіталомісткості підприємств цього сектору надає можливості для швидкого оновлення і уникнення старіння матеріально-технічної бази виробництва. Також переважно малі та середні підприємства є вузькоспеціалізованими, що дає змогу підтримувати високий рівень якості продукції (послуг).

Як свідчить світовий досвід, під час економічної кризи саме активізація підприємницької діяльності у сфері малого та середнього бізнесу стає одним із найдоступніших шляхів виходу з критичної ситуації. Ось чому дослідження тенденцій розвитку цього сектору економіки є дуже актуальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До відомих вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували розвиток теорії малого бізнесу та малого підприємництва і вивчали їхні проблеми на різних рівнях ієрархії управління, належать С. П. Азізова, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна та ін. Особливості економічних і правових форм підтримки суб'єктів малого підприємництва в умовах різних моделей змішаної економіки ринкового типу (американської, європейської і японської), а також перехідних економік досліджують В. Ляшенко, В. Хахулін.

Водночас зазначимо, що в умовах євроінтеграції України в західну спільноту, недостатньо уваги приділено вивченню досвіду колишніх соціалістичних держав, тепер повноцінних членів ЄС, які наприкінці 90-х років ХХ століття пройшли шлях зародження і розвитку малого підприємництва як основної рушійної сили економіки. Адже малі підприємства відіграють важливу роль як у розвитку економіки країни загалом, так і у вирішенні багатьох соціальних проблем, насамперед забезпеченні зайнятості населення; насиченні ринку необхідними товарами та послугами, створенні здорової конкуренції тощо. Все це і зумовлює нагальну потребу в здійсненні наукового пошуку у визначеному напрямі.

Мета статті — порівняти особливості створення нового бізнесу малими промисловими підприємствами України, Польщі та Чехії і особливості їх оподаткування за спрощеною системою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критерії класифікації малих і середніх підприємств у різних країнах світу відрізняються. Найчастіше використовують показники чисельності і обороту. Згідно з класифікацією організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, англ. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)) виділяють [5]:

- дуже малі підприємства, на яких працюють від 1 до 19 працівників;
- малі — від 20 до 99 працівників;
- середні — від 100 до 499 працівників;
- великі — понад 500 працівників.

За іншою класифікацією, за визначенням Європейської комісії існує градація залежно від кількості працівників, річних балансу та обороту:

Критерії належності підприємств до малих, середніх і великих у ЄС

Тип підприємства	Кількість працівників		Річний оборот (в млн євро)		Річний баланс (в млн євро)
Дуже мале підприємство	< 10	та	≤ 2	або	≤ 2
Мале підприємство	< 50	та	≤ 10	або	≤ 10
Середнє підприємство	< 250	та	≤ 50	або	≤ 43
Велике підприємство	>250	та	≥ 50	або	≥ 43

Ця класифікація набула чинності у всіх країнах ЄС з 1 січня 2005 року, зокрема у Чехії була законодавчо закріплена у квітні 2003 року, у Польщі — з липня 2004 року та в Україні — з березня 2012 року [6].

Об'єктом дослідження у цій роботі було обрано Польщу, Чехію та Україну, які згідно з даними «Рейтингу легкості ведення бізнесу» перебувають відповідно на 25, 36 та 83 місці серед 189 країн світу [7] згідно з «Doing Business 2016, Measuring Business Regulations».

Мікро-, малі та середні підприємства становлять більшість підприємств в ЄС, а саме: у 2011 році — 99,8% [8]. Водночас серед 1784,6 тис. активних підприємств Польщі у 2011 році 95,85% або 1710,6 тис. припадало на мікропідприємства (в ЄС — 92,5%) та 55,0 тис. — на малі підприємства. У 2013 році серед 1771,5 тис. активних підприємств Польщі 95,61% або 1693,8 тис. припадало на мікропідприємства та 59,1 тис. на малі підприємства [9]. Подібна ситуація і в Чехії — 2013 року із 1124910 активних підприємств 99,83% припадало на малі і середні підприємства [10].

В Україні 2013 року з 1722070 підприємств 373809 становили малі підприємства, в тому числі 318477 мікропідприємства та 1328392 фізичні особи-підприємці суб'єкти малого підприємництва, тобто 98,84% загальної кількості підприємств [11].

Отже, у відносному вимірі частка малих та мікропідприємств перебуває приблизно в одному діапазоні: 98,95% — у Польщі, 99,23% — у Чехії та 98,84% — в Україні. Проте існують суттєві відмінності щодо інших показників, таких як кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, кількість зайнятих працівників, кількість найманих працівників, обсяг реалізованої продукції, чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності, питома вага суб'єктів малого підприємництва в обсягах реалізації продукції, додана вартість за витратами виробництва підприємств тощо, і ці відмінності не свідчать на користь України [12].

Саме тому важливо розглянути та врахувати у майбутньому досвід Польщі, Чехії й інших передових країн ЄС і використати його у розвитку малого та мікропідприємництва України.

Розглянемо, які суб'єкти господарської діяльності можуть застосовувати спрощену систему обліку в цих країнах та які переваги вона дає.

Польща. Платники податків у Польщі, що мають невеликі обсяги господарської діяльності, можуть набувати статусу малого платника податків і мають можливість скористатися зі спрощень в оподаткуванні підприємств ПДВ (VAT), обираючи так званий метод касових розрахунків. У цьому випадку сплата податку відтермінується в часі. Вона виникає тільки тоді, коли підрядник здійснив оплату. Це дає змогу малим платникам податків мати більшу фінансову стійкість [13].

Малий платник податків у Польщі – це платник ПДВ:

- в якого обсяг продажів (зокрема суми податку) не перевищив у попередньому фінансовому році суми, що відповідає 1,2 млн євро, виражений в злотих;
- який надає посередницькі послуги, управляє інвестиційними фондами, є агентом, підрядником або іншою особою, що надає послуги аналогічного характе-

ру, сума доходу якого, за винятком комісії (в тому числі суми податку), не перевищувала в попередньому фінансовому році суми, що відповідає 45000 євро, вираженої в злотих.

Малий платник податків може скористатися правом для обліку ПДВ за касовим методом. Тоді податкове зобов'язання виникає в нього, як правило, в день після отримання всієї або частини оплати, поставки товарів або послуг від особи, зареєстрованої як платник ПДВ.

Для того щоб використовувати касовий метод обліку ПДВ, платник податків повинен спочатку письмово повідомити податкову інспекцію про свій намір не використовувати цей метод до кінця місяця, що передує періоду, за яким буде застосовано цей метод.

Малі платники податків, які використовують касовий метод, мають зобов'язання (без виклику в податкову інспекцію) нараховувати та сплачувати ПДВ до 25-го дня місяця, наступного за кварталом, в якому ці податкові зобов'язання виникли, тоді як малі платники податків, що не застосовують касовий метод, зобов'язані звітувати щомісяця.

Компанії в статусі «малий платник податків» та новостворені підприємства, також можуть отримати вигоду, застосовуючи так звану «одноразову амортизацію», для придбання основних засобів груп 3–8 згідно з класифікацією основних засобів Польщі (KŚT) [14], в розмірі до 50000 євро на рік упродовж трьох років.

Чехія. Застосовувати спрощену систему оподаткування у Чехії можуть:

1) юридичні особи:

- громадські об'єднання та їх організаційні одиниці, які мають статус юридичної особи;
- церква і релігійні товариства;
- недержавні неприбуткові товариства;
- мисливські спільноти;
- благодійні фонди;
- власники окремих житлових асоціацій, які не зобов'язані проводити аудит фінансової звітності (зобов'язання ревізії);
- прибуткові організації при прийнятті рішення їх засновником.

2) фізичні особи:

- фізичні особи, зареєстровані як підприємці, що не проводять аудит;
- фізичні особи, у яких відповідно до Закону про ПДВ оборот за попередній календарний рік перевищив 25 мільйонів крон (1 млн євро);
- інші фізичні особи, які самостійно ведуть бухгалтерський облік на підприємстві;
- інші фізичні особи, які є членами об'єднань без створення юридичної особи, але принаймні один з учасників яких веде бухгалтерський облік;
- інші фізичні особи, які зобов'язані вести спрощений бухгалтерський облік на підприємстві згідно із законодавством.

Підприємства, що здійснюють спрощений облік:

- використовують спрощений план рахунків бухгалтерського обліку;
- можуть поєднувати ведення щоденної і головної бухгалтерської книг;

- не застосовують положення Закону про бухгалтерський облік, що стосуються резервів і коригувань;
- не застосовують для оцінки активів і зобов'язань справедливу вартість;
- складають спрощену фінансову звітність [10].

Україна. В Україні згідно з П(С)БО 25 складати спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма N 2-мс) можуть: суб'єкти малого підприємництва — юридичні особи, що відповідають критеріям, визначеним Податковим кодексом України, та мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат, а також платники єдиного податку, які відповідають критеріям Податкового кодексу України.

Суб'єкти малого підприємництва, які мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат, можуть:

- обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності та переоцінки до справедливої вартості;
- не створювати забезпечення наступних витрат і платежів (на виплату наступних відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо), а визнавати відповідні витрати у періоді їх фактичного виникнення;
- поточну дебіторську заборгованість включати до підсумку балансу за її фактичною сумою.

Суб'єкти малого підприємництва, які мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат та які не зареєстровані платниками податку на додану вартість, можуть систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису.

Висновки. Як свідчить проведений аналіз, Україна з кожним роком стає щораз ближчою до європейської практики обліку, зокрема надає суттєві організаційні та податкові спрощення як новоствореним підприємствам, так і СМП з незначною кількістю господарських операцій і з невеликим обсягом чистого доходу від реалізації.

Проте зауважимо, що вплив держави на процес становлення підприємництва явно замалий, зокрема недостатньо врегульованими залишаються такі питання, як сприяння розвитку зовнішньоекономічної активності суб'єктів малого підприємництва та інноваційної діяльності в підприємницьких структурах; проведення підготовки та перепідготовки кадрів для роботи в структурах малого бізнесу; удосконалення інформаційного та нормативно-правового забезпечення діяльності підприємців у сфері малого бізнесу тощо.

Українському підприємництву необхідно допомогти розв'язати ці проблеми, зміцнити позиції у вітчизняній економіці та забезпечити його вихід на європейський ринок. Для цього треба планомірно реалізовувати державну політику підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу, що дасть змогу забезпечити зайнятість населення та пом'якшити негативний вплив кризи на економіку України.

У цьому контексті було б цікаво в майбутньому дослідити взаємозв'язок між кількістю активних підприємств за видами економічної діяльності з розподілом

на великі, середні, малі та мікропідприємства і складністю створення нових підприємств та успішністю завоювання ринкової ніші для них у тих самих трьох країнах — Польщі, Чехії та Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція програми розвитку малого та середнього бізнесу на найближчі 10 років [Електронний ресурс]: за даними сайту «Урядовий портал». — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246421342&cat_id=244277212.
2. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. — 4-те вид. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. — 302 с.
3. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання : навч. посіб. / Л. І. Воротіна, В. С. Воротін, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк. — 3-є вид., доповн. і переробл. — К., 2004. — 308 с.
4. Ляшенко В. И. Экономико-правовая поддержка субъектов малого предпринимательства (зарубежный опыт и перспективы его использования в Украине) : учеб. пособ. / В. И. Ляшенко, В. В. Хахулин, Т. Ф. Бережная. — Луганск : Альма-матер, 2004. — Ч. 1. — 276 с.
5. Офіційний веб-сайт ОЕСР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oecd.org/>.
6. Господарський Кодекс України 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] : Верховна рада України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. Doing Business. Measuring Business Regulations [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/rankings>
8. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/18355.pdf>.
9. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013–2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://badania.parp.gov.pl/images/badania/ROSS_2013_2014.pdf.
10. Zpráva o vývoji malého a středního podnikání a jeho podpoře v roce 2013. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mpo.cz/dokument151050.html>.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. — К. : Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, 2014. — Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc>.
13. Mały podatnik VAT — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://poradnik.wfirma.pl/-maly-podatnik-vat-kim-jest>.
14. Klasyfikacja Środków Trwałych (KŚT) została opublikowana w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10.12.2010 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT) (Dz. U. nr 242, poz. 1622).

REFERENCES

1. Kontseptsiya prohramy rozvytku maloho ta seredn'oho biznesu na nayblyzhchi 10 rokov. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246421342 &cat_id=244277212 (in Ukrainian).
2. Varnalij, Z.S. (2008), Malepidpriemnytstvo: osnovyteoriiipraktyky. Kyiv: T-vo «Znannia», KOO(in Ukrainian).

3. Vorotina, L. I., Vorotin, V. Ye., Martynyuk, L. A., & Chernyak, T. V. (2004) *Malyy biznes ta pidpryyemnytstvo v rynkovykh umovakh hospodaryuvannya*; Kiev: Yevrop. un-t. (in Ukrainian).
4. Ljashenko, V. I. (2004). *Ekonomiko-pravovaja podderzhka subjektov malogo predprinimatel'stva (zarubezhnyj opyt I perspektivy jeho ispol'zovaniya v Ukraine)*. Lugansk: Al'ma-mater (in Ukrainian).
5. Ofitsiyyny veb-sayt OESR. Retrieved from <http://www.oecd.org/> (in Ukrainian).
6. *Hospodars'kyy Kodeks Ukrayiny: Verkhovna rada Ukrayiny*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/436-IV> (in Ukrainian).
7. *Doing Business. Measuring Business Regulations*. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/rankings> (in English).
8. *Raport o stani sektoramalych i srednichprzedsiebiorstw w Polsce w latach 2011-2012*. Retrieved from <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/18355.pdf> (in Polish).
9. *Raport o stani sektoramalych i srednichprzedsiebiorstw w Polsce w latach 2013-2014*. Retrieved from https://badania.parp.gov.pl/images/badania/ROSS_2013_2014.pdf (in Polish).
10. *Zpráva o vývoji malého a středníhopodnikání a jehopodpořev roce 2013* [The report on the state of small and medium enterprises in Czech in 2013]. Retrieved from <http://www.mpo.cz/dokument151050.html> (in Polish).
11. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).
12. *Analitychnyy zvit pro stan i perspektyvy rozvytku maloho ta seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukrayini*. Kiev: Derzhavna sluzhba Ukrayiny z pytan' rehulyatornoyi polityky ta rozvytku pidpryyemnytstva, 2014. Retrieved from <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc> (in Ukrainian).
13. *Małypodatnik VAT – 2016*. Retrieved from <http://poradnik.wfirma.pl/-maly-podatnik-vat-kim-jest> (in Polish).
14. *Klasyfikacja Środków Trwałych (KŚT) została opublikowana w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10.12.2010 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT)* (in Polish).

COMPARATIVE ANALYSIS OF ACCOUNTING FEATURES OF SMALL BUSINESSES IN UKRAINE AND SOME EU COUNTRIES

V. V. Shlyakhetko

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
vit_shl@ukr.net*

The article considers the criteria of classification of enterprises between small, middle and large in Ukraine and in a number of EU countries as well as some features of accounting of small business entities and in particular micro-entrepreneurship, with the application of the simplified system of taxation.

Keywords: *small enterprise, favourable enterprise environment, enterprise culture, simplified accounting system of income and expenses, small tax payers, simplified form of accounting, simplified financial statement.*

Стаття надійшла до редакції 04.03.2016.

Received 04.03.2016.